

УДК 9 (Укр)
ББК ТЗ (Укр)

Пенькова Н.С.

**ПЕРЕСЕЛЕНСЬКА ПОЛІТИКА ЦАРАТУ:
ЗАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

У статті досліджується кількісна динаміка і особливості розташування населення наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. на території Південно-Східної України (у сучасних кордонах).

Ключеві слова: *кількісна динаміка, розташування населення, поселення, Південно-Східна Україна.*

Аналіз процесу змін чисельності етносів, історія багатовікового формування етнічних і політичних кордонів в світі все ще належать до найменш досліджених питань. Проте, саме останнім часом ці проблеми в умовах отримання багатьма етносами жаданого суверенітету (або прагнення до досягнення цієї мети) все частіше стають предметами дослідження науковців.

Серед досліджень, в яких висвітлюється хід і основні етапи в освоєнні і заселенні Новоросії, слід передусім виділити роботи А. Скальковського [1], Д. Багалія [2] і П. Шабальського [3], Є. Дружиніної [4], П. Лавріва [5], Я. Бойка [6], В. Кабузана [7, 8], А. Коцієвського [9] Є. Загоровського [10], Ю. Іванової, Л. Чижикової [11], тощо. Проте, дореволюційні і радянські вчені накопичили значний фактичний матеріал, зробили немало цінних спостережень, однак, в їх роботах ця проблема розглянута лише у загальних рисах, без необхідної критичної перевірки достовірності джерел. У зв'язку з обґрунтованим підвищенням на сучасному етапі інтересом до етнічної проблематики, до різних аспектів міжнаціональних стосунків (особливо на територіях змішаного розселення різних народів) виникає необхідність детально розглянути особливості формування етнічної території Південно-Східної України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., а також утворення (і зникнення) ареалів компактного і дисперсного розселення корінного населення. Особлива увага приділяється вивченню характеру і особливостей етнічних процесів серед українського населення у Південно-Східній Україні (внутрішньо-етнічна консолідація українців, асиміляція ними представників інших народів і асиміляція самих українців) і в маргінальних (етноареальних і етнодисперсних) групах українців.

Метою нашого дослідження є аналіз кількісної динаміки і особливостей розташування населення протягом кінця ХІХ – початку ХХ ст. на території Південно-Східної України (у сучасних кордонах).

Одним із головних питань внутрішнього життя Російської імперії було заселення і господарське освоєння околиць. У пореформений період (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) до них відносилися Новоросія (регіон Південно-Східної України), Сибір, Казахстан, Північний Кавказ і Заволжя. Переселення на нові місця, зокрема, еміграція великої кількості переважно землеробських мігрантів

були нерозривно пов'язані з аграрним перенаселенням. Вони не мали достатньо землі і відчували на собі тяжкий гніт всіляких пережитків феодално-кріпосницького ладу, були позбавлені можливості знайти роботу у районі їх проживання, тому селяни прагнули піти до малозаселених околиць і організувати там своє власне господарство.

Самовільні переселення селян набули масового руху і державна політика намагалася їм завадити, захищаючи інтереси великих землевласників, які потребували дешевої робочої сили. Та все ж переселенський рух продовжував існувати і поступово набував величезних розмірів, змушуючи правлячий режим із запізненням узаконювати об'єктивні факти реального життя: залишати новоселів на нових місцях, надаючи їм землю і деякі пільги у перші роки для облаштування господарств.

У «дореволюційній» історіографії міграції розглядалися як благо для населення, причому в ролі добродійника виступав правлячий режим. Значний внесок народних мас у справу заселення околиць Російської імперії та провідна роль у цьому процесі стихійного «народного» переселенського руху, нерідко зменшувалися. Роль же офіційної влади в організації міграції значно перебільшувалася. Державний апарат, прагнучи вирішити аграрне питання в країні за рахунок самих селян, стимулював переселення на околиці мільйонів мігрантів із Європейської Росії, причому переселення нерідко супроводжувалися утиск інтересів корінного населення околиць [12].

Переселення нерідко здійснювалися народами різних етносів, які проживали на території Російської імперії, незалежно і всупереч інтересам правлячого режиму насправді не тільки до, але навіть і після реформи 1861 р. І для мігрантів, в більшості випадків, це було благом. На нових місцях вони одержували землю, звільнялися від рекрутчини та інших поборів на кілька років. Їм давали деяку позику на обзаведення господарством і тому подібне. Це дозволило багатьом мігрантам міцно встати на ноги і сприяти підйому економіки і добробуту різних регіонів України.

Розглядаючи в цілому політику влади відносно переселень, можна знайти як масу недоліків, непослідовностей, зловживань, так і позитивні моменти.

На рубежі XIX-XX ст. царська влада дійсно перестала бачити у вільному переселенні населення негативні явища і розпочала використовувати їх для стабілізації форм землеволодіння і всього існуючого ладу, що склався в центральних регіонах країни.

У міграційному русі пореформеної Російської імперії можна умовно виділити два періоди: до початку проведення столипінської аграрної політики (до 1907 р.) і після закінчення революції 1905-1907 рр., коли царизм здійснював столипінську аграрну політику [13].

Наприкінці XIX ст. переселення населення здійснювалося за рахунок самих селян і дозволялося у разі придбання ними земель у районах поселення. Мігранти не користувалися ніякою підтримкою з боку адміністрації. Тому могли собі дозволити це лише заможні селяни.

Проте, приплив мігрантів на околиці продовжував збільшуватися, але участь українців в цьому процесі дещо знизилась (мова йде про легальні

переселення). Приплив же нелегальних мігрантів з різних регіонів імперії до Південно-Східної України залишався дуже високим. Переселення селян на нові місця продовжували вважатися самовільними. Тому набагато більшою мірою практикувався відхід по паспортах до губерній Новоросії, де відхідники працювали батраками, орендували землю або влаштовувалися на роботу на шахтах промислових підприємств. При збігу сприятливих можливостей, відхідники залишалися тут на постійне проживання, складаючи категорію так званого «прийшлого» населення.

Переселення на околиці імперії (Південно-Східну Україну, Північний Кавказ, Південне Приуралля, Сибір і Далекий Схід) проводилися в основному із Лівобережної України і центральних регіонів Росії. Наведемо деякі дані по регіону Південно-Східної України, що представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

**Баланс міграції, в тис. осіб між II-X ревізіями
обчисленнями і переписами 1859-1916 рр.**

Роки між ревізіями, численням і переписами	Губернії				% до загальної кількості переселенців на околиці
	Херсонська	Катеринославська	Таврійська	Разом	
1859-1870	88,9	17,2	-108,9	102,1	3,9
1871-1896	255,7	272,8	134,6	883,0	33,9
1897-1916	125,8	90,0	-103,3	318,9	12,2
1859-1916	470,4	380,0	-217,6	1304	50,0

Отже, до 1859-1870 рр. баланс міграції до Південно-Східної України склав 102 тис. осіб (28,2 % відносно всіх, які прибули на околицю в ті роки). Кількість була б набагато більшою, коли б не еміграція до Туреччини кримських татар в 1860-1862 рр. Та все ж в цілому баланс міграцій по регіону був позитивним. У Херсонській губернії остаточно встановилося 88,9 тис. осіб, в Катеринославській губернії – 17,2 тис. осіб. У Таврійській же губернії спад перевищив приплив на 108,9 тис. осіб. Всього із Тавриди емігрувало 192,2 тис. осіб (у 1860 р. – 165,4 тис., в 1861 р. – 24,9 тис. і в 1862 – 1,9 тис. осіб). Ці дані показують, що в 1860-і роки заселення Південно-Східної України продовжувалося повним ходом, причому, найбільш помітну роль в цьому відігравали українські мігранти. Татар же в регіоні після 1861 р. залишилося небагато.

Незважаючи на жорстокі обмеження уряду в XIX ст. продовжувався стихійний процес переселення значних мас землеробського і неземлеробського населення. І одночасно з ряду регіонів (Південно-Східної України, Північного Кавказу, Польщі) населення емігрувало в сусідні держави (Туреччину, Францію, Німеччину і т. д.). Політика російського уряду могла лише дещо загальмувати, але не змогла припинити цей процес, в якому об'єктивно виражався протест штучно створеного аграрного перенаселення.

Одночасно з цим у пореформений період в Південно-Східній Україні, у порівнянні з дореформеним, спостерігався відтік офіційно зареєстрованих переселенців, що досяг 85 тис. осіб. У Херсонській губернії він склав 117 тис., у Катеринославській – 13 тис. осіб. І лише в Таврійську губернію продовжувався приплив новоселів – 45 тис., що представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Механічний рух населення в Південно-Східній Україні
1801-1916 тис. осіб**

Рік	Губернія			Разом
	Катерино-славська	Херсонська	Таврійська	
1801-1810	29,9	51,5	91,3	172,7
1811-1820	4,1	35,7	-2,6	37,2
1821-1830	22,6	134,2	23,2	180,0
1831-1840	19,6	52,5	23,1	95,2
1841-1850	64,1	49,9	25,1	139,1
1851-1860	23,6	65,7	-144,7	-55,4
<i>Разом</i>	163,9	389,5	15,4	568,8
до реформи 1861 г. %	28,8	68,5	2,7	100,0
1861-1870	13,9	85,0	48,5	147,4
1871-1880	-13,3	-116,8	45,1	-85,0
1881-1890	97,3	204,9	25,1	327,3
1891-1900	288,4	173,5	71,7	533,6
1901-1910	2,3	134,6	63,8	200,7
1911-1916	100,5	24,7	-106,1	19,1
<i>Разом</i>	489,1	505,9	148,1	1143,1
Після реформи %	42,8	44,3	12,9	100,0
Всього	653,0	895,4	163,5	1711,9
%	38,1	52,3	9,6	100,0

Отже, у 70-і роки XIX ст. українським мігрантам в регіонах імперії, що заселялися, зокрема в Південно-Східній Україні, припинялося виділення земельних наділів і надання будь-яких пільг. І це відразу ж радикально позначилося на легальному міграційному русі. Офіційна статистика зафіксувала різкий спад в переселенському легальному русі з центру на околиці. Однак фактично він продовжувався, та вже у формі відхідництва.

У 80-90-і роки приплив мігрантів в регіон знову збільшився. У 80-і роки в Південно-Східних губерніях України він склав 327,3 тис. У 90-і роки приплив також був значний, у якому українці склали найбільшу кількість – 533,6 тис. осіб. Причому, у 80-і роки XIX ст. більше всього переселенців було у Херсонській губернії, а в 90-х – у Катеринославській губернії.

У 1901-1910 рр. механічний приріст в регіоні Південно-Східної України склав понад 200 тис. осіб. У Катеринославській він був майже відсутній (2,3 тис.), в Таврійській (63,8 тис.) був помірний і лише в Херсонській він залишився досить високим (135 тис. осіб). У порівнянні з попередніми періодами у припливі мігрантів відзначився різкий спад. А в 1911-1916 рр. механічний приріст досяг всього 19 тис. осіб. При цьому, з одного боку, в регіоні спостерігався помітний відтік сільського населення до Азіатської Росії, а з іншого – продовжувався приплив в основному неземлеробських мігрантів для роботи на шахтах Донбасу, в містах тощо.

Із землеробської Таврійської губернії відбувся помітний відтік жителів до Сибіру і Казахстану (механічний спад – 106 тис. осіб). У Катеринославській губернії, завдяки економічному підйому, механічний приріст досяг понад 100 тис. осіб.

Провівши порівняльний аналіз чисельності і напрямку міграційних потоків в Російській імперії [15] можна побачити, що в 1871-1896 рр. із центральних регіонів Європейської Росії вибуло (за винятком тих, які повернулися назад) 3815,4 тис. осіб обох статей. Південно-Східна Україна вже тоді дещо поступалася Сибіру, прийнявши 23,2 % мігрантів. Проте і в цей період тут осідала майже чверть тих, хто переселявся на околиці.

Напрями міграційних потоків у пореформені роки не зазнали радикальних змін. Загалом могутній міграційний рух, як і в дореформеній період здійснювався переважно стихійним шляхом, часто всупереч обмежувальній політиці влади.

У пореформеній період українці залишалися другою за чисельністю народністю Російської імперії. У другій половині XIX ст. питома вага українців в загальному населенні імперії підвищилася. По X ревізії 1858 р. вони склали 16,5 %, а в 1897 р. – 17,5 % всього населення. У цілому, в порівнянні з початком XVIII ст., питома вага українців в незмінних межах кінця XIX ст. дещо знизилася, оскільки в 1719 р. їх частка сягала 18,6 % відносно всіх жителів імперії [8]. Як би там не було, та протягом 1858-1897 рр. зростала і чисельність (з 13,3 млн. до 22,4 млн.), і питома вага українців у цілому по Російській імперії.

Це було обумовлено високим рівнем природного приросту на територіях проживання переважно українського етносу, який дозволив пережити досить слабкий, особливо в містах, процес природної асиміляції і невеликий еміграційний відтік (з 80-х років XIX ст.) за межі імперії. Саме природний приріст зіграв вирішальну роль у зростанні чисельності і питомої ваги українців на території всієї імперії й окремих її регіонів.

Наростання революційної кризи в Росії на початку XX ст. змусило владу цілком відмовитися від традиційної політики обмеження переселень. Прагнучи зберегти в регіонах старого освоєння існуюче поміщицьке землеволодіння, уряд перейшов до політики вільного переселення. Право на міграцію тепер отримували всі охочі, незалежно від майнового становища. Влада свідомо заохочувала переселення на околиці безземельних і малоземельних селян, надаючи їм можливість завести на нових місцях своє господарство.

Таким чином, влада Росії прагнула ослабити напруження класової боротьби в центральних губерніях країни, створити прошарок міцних землевласників – куркулів – опору існуючого ладу. Російський уряд хотів забезпечити себе від прагнення широких мас бідняків і середняків боротися за перерозподіл землі в центральних регіонах імперії. Тому незаможні новосели в місцях заселення отримували низку пільг і привілеїв.

Новий курс переселенської політики був оформлений законом від 6 червня 1904 р. [14]. Він звільняв новоселів від кругової поруки і розширював пільги і допомогу переселенцям (дорожню допомогу, лікарсько-продовольчу допомогу, знижений переселенський тариф за проїзд по залізниці, позики на обзаведення господарством тощо).

Російсько-японська війна змусила уряд тимчасово заборонити переселення, проте з 1906 р. воно було відновлено. Заселення околиць розширювало етнічну територію мігруючих народів, оскільки вони нерідко ставали переважаючими в регіонах освоєння. Переселення на початку ХХ ст. мільйонів селян-новоселів на околиці в цілому було благом для цих територій. Переселенці залучали до русла господарської діяльності величезні порожні масиви земель.

Протягом 1897-1916 рр. на околицях імперії оселилося 5,2 млн. осіб [7]. У загальній масі мігрантів на долю українців приходилося не менше 2 млн. осіб (38,5 %). Це дозволяє зробити висновок про те, що на початку ХХ ст. продовжувалося заселення і освоєння територій в Європейській Росії. До традиційних регіонів масового виселення на початку ХХ ст. додалося два нових – Правобережна Україна і Білорусія.

Таким чином, роль українського населення в справі заселення південних і східних околиць імперії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. ще більш зросла; складаючи на рубежі ХІХ-ХХ ст. близько 18 % загального народонаселення імперії, українці дали майже 39 % всіх землеробських мігрантів.

Вирішальну роль у справі освоєння нових територій зіграли найбільш заселені аграрні регіони імперії з підвищеним рівнем природного приросту, які до 1861 р. були цитаделлю кріпацтва, а в пореформений період в максимальній мірі обвиті його пережитками. До цих регіонів належали і Лівобережна, і Правобережна Україна, які саме тому і дали більш за третину всіх землеробських мігрантів.

Оцінюючи в цілому міграційний рух в Російській імперії пореформеного періоду, можна зробити наступні висновки.

По-перше, протягом пореформеного періоду (особливо з 70-х років ХІХ ст.) тривав процес заселення і господарського освоєння слабо обжитих околиць Новоросії, Північного Кавказу, Сибіру, Казахстану, Далекого Сходу. Політика російського уряду, спрямована до 80-х років ХІХ ст. на обмеження і навіть заборону міграції на околиці, не дала відчутних результатів. Поступово вона змінилася політикою заохочення переселень на околиці вибухонебезпечних елементів безземельного і малоземельного селянства. Але значення Південно-Східної України, як регіона землеробського заселення в пореформені роки, падає. До кінця ХІХ ст. його колонізація в основному завершилася і розпочався

зворотній процес – відтік значної кількості мігрантів до східних регіонів імперії.

По-друге, головними регіонами землеробського виселення були Центрально-землеробський район, Лівобережна Україна і Київська губернія Правобережної України. За даними, в 1871-1916 рр. на околиці імперії переселилося із Центрально-землеробського регіону 2376,8 тис. осіб, із Лівобережної України – 1298,8 тис., з Білорусії – 638,2 тис., із Середнього Поволжжя – 636 тис., з Північного Приуралля – 561,3 тис., з Правобережної України – 356,2 тис. і т. д. При цьому тут враховані лише ті землеробські мігранти, які отримували на околицях земельні наділи і допомогу від влади. Переселення ж майже 2,5 млн. мігрантів у Південно-Східну Україну і на Північний Кавказ здійснювалося на інших підставах. Вихідці переважно з українських губерній прибували сюди по паспортах, тимчасово орендуючи землю або влаштовуючись як батраки. Українське населення, заселяючись на околиці імперії, поступово розширювало українську етнічну територію.

По-третє, з Російської імперії спостерігався підвищений еміграційний рух, головним чином до Америки. Всього у 1859-1915 рр. перевищення відтоку російських підданих над припливом (поверненням назад) досягло 4,6 млн. осіб. Серед емігрантів переважали євреї, поляки, литовці, німці і фіни. Кількість переселенців-українців виявилася відносно невеликою (приблизно 160-170 тис. осіб.).

По-четверте, одночасно з відтоком за кордон російських підданих відбувався приплив до Російської імперії іноземців. Всього у 1859-1915 рр. їх залишилося в Росії 3,5 млн. осіб. Це були в основному вихідці з Німеччини, Австро-Угорщини, Персії і Туреччини.

Взаємодія міграційних потоків, різний рівень відтворення й етнічні процеси призводили до суттєвих змін в чисельності, географічному розміщенні і питомій вазі етносів, які мешкали в Російській імперії. Завдяки високому природному приросту, активній участі у внутрішньоімперських міграційних процесах і невеликому відтоку за кордон, а також досить помірним несприятливим етнічним процесам (в основному обрусінню) в Російській імперії виросла питома вага і розширилися ареали розселення українців. У пореформенні роки вони продовжували успішне заселення Північного Кавказу, завершили освоєння Новоросії і приступили до масованого заселення Сибіру, Далекого Сходу. У Російській імперії це був найрухоміший етнос, який успішно освоював прикордонні регіони імперії.

По регіонах України питома вага українців протягом кінця ХІХ- початку ХХ ст. змінювалася далеко не однаково. У Південно-Східному регіоні України вона знизилася, оскільки в освоєнні взяли участь багато народів (росіяни, греки, молдовани та ін.).

Подальше дослідження порушеної проблеми вимагає ретельного аналізу формування етнічної території Південно-Східної України у процесі спільного заселення українцями, росіянами й іншими народами земель цього регіону на рубежі ХІХ-ХХ ст. і переходу частини українців на російську мову з подальшою зміною етнічної самосвідомості.

Література

1. Скальковский А.А. Опыт статистического описания Новороссийского края / Скальковский А.А. – О.: Тип. Л.Нитче, 1850. – 386 с.
Ч. 1: География, этнография и народоисчисление Новороссийского края. – 1850. – 386 с.
2. Багалея Д. И. Колонизация Новороссийского края и первые шаги его по пути культуры / Багалея Д. И. – Киев, Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1889. – 115 с.
3. Шебальский П. К. Потемкин и заселение Новороссийского края / Шебальский П. К. // Сборник антропологических и этнографических статей о России и странах ей прилежащих – кн. 1. – М., университетская типография в Москве, 1869. – 132 с.
4. Дружинина Е.И. Северное Причерноморье в 1775 – 1800 гг. / Дружинина Е.И. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР, 1959. – 279 с.; Дружинина Е.И. Южная Украина в период кризиса феодализма 1825 – 1860 гг. / Дружинина Е.И. – М.: Наука, 1981. – 215 с.
5. Лаврів П.І. Історія Південно-Східної України / Лаврів П.І. – К.: Українська видавнича спілка, 1996. – 208 с.; Лаврів П.І. Колонізація українських і суміжних степів: Історичний нарис / Лаврів П.І. – К. Просвіта, 1994. – 56 с.
6. Бойко Я.В. Заселение Южной Украины. 1860 – 90 гг. (Историко-экономическое исследование) / Бойко Я.В. – Черкассы: Сіяч, 1993. – 256 с.; Бойко Я.В. Заселение Южной Украины: Формирование этнического состава населения края: русские и украинцы (конец XVIII – начало XXI в.) / Бойко Я.В. – Черкассы: Вертикаль, 2007. – 47 с.
7. Кабузан В.М. Заселение Новороссии в XVIII – первой половине XIX века (1719 – 1858 гг.) / Кабузан В.М. – М., Наука, 1976. – 308 с.
8. Кабузан В.М. Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века – 1989 год: формирование этнических и политических границ украинского этноса / В.М. Кабузан – М.: Наука, 2006. – 658 с. – С. 23-65.
9. Коциевский А.С. Имущественное расслоение государственных крестьян Южной Украины во второй половине XVIII – первой четверти XIX вв. – Коциевский А.С. // Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 253–270.; Крестьянская колонизация Южной Украины в период первой трети XIX в. // Материалы по истории сельского хозяйства и крестьянства СССР. – Сб. IV. – М., 1965.; О русском населении Южной Украины в конце XVIII – первой трети XIX в. // Историчне краєзнавство Одещини: Збірник матеріалів. – Вип. 6. – Одеса: Маяк, 1995. – С. 1–7; О русско-украинском и молдавском населении Очаковской области до присоединения ее к России // Записки Одесского археологического общества. – Одесса: Маяк, 1960. – Т.1 (34). – С. 354–360.
10. Загоревський Є. Людність Степової України колись і тепер / Загоревський Є. // Степова Україна: Економічно-географічні нариси. – Харків-Одеса, 1930. – С. 49–71.
11. Иванова Ю.В., Чижикова Л.Н. Из истории заселения Южной Украины / Иванова Ю.В., Чижикова Л.Н. // Культурно-бытовые процессы на юге Украины. – М.: Наука, 1979. – С. 191–196.
12. Тихонов Б. В. Переселения в России во второй половине XIX века: по материалам переписи 1897 г. и паспортной статистики / Б. В. Тихонов. – Москва: Наука, 1978. – 220 с. – С. 14-20.
13. Аврех А.Я. П.А. Столыпин и судьбы реформ в России / Аврех А.Я. – М.: Политиздат, 1991. – 286 с.
14. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Третье. Том XXIV. 1904 г. – Ст. 24701 (Временные правила о добровольном переселении). Из-во: Государственная типография – СПб., 1907. – 1271 с. – <http://new.runivers.ru/lib/book3139/10025/>
15. Яцунский В.К. Изменения в размещении населения Европейской России в 1724-1916 гг. / Яцунский В.К. // История СССР. 1957. № 1. С. 212-213; РГИА. Ф. 1290. Оп. 4. Д. 755. Л. 1-387; Турчанинов Н. Итоги переселенческого движения с 1896 по 1909 г. /

Турчанинов Н. – СПб.: Переселенческое управление, 1910. – С. 2-45; Он же. Итоги переселенческого движения за время с 1910 по 1914 г. – СПб.: Переселенческое управление, 1916. – С.48-51; Ставровский Я.В., Алексеев В.В. Переселение в Сибирь. / Ставровский Я.В., Алексеев В.В. – СПб., 1906 (за 1885-1904 гг.) – С. 19; Переселенческое движение на окраины в прямом и обратном направлениях в 1896-1916 гг. // Статистический ежегодник России. 1916. – Пг., Вып. I. – 1918. – С. 94-103.

Переселенческая политика царата : заселение территории Юго-восточной Украины (вторая половина XIX - начало XX ст.)

В статье исследуется количественная динамика и особенности расположения населения в конце XIX - в начале XX ст. на территории Юго-восточной Украины(в современных границах).

Ключу слова : количественная динамика, расположение населения, поселения, Юго-восточная Украина.

Migrant politics of government : settling of territory of South-east Ukraine(second half of XIX - XX of item began)

The article examines the dynamics and quantitative features of the location of the population in late XIX - early XX century. in South-Eastern Ukraine (in the modern borders).

Keywords: quantitative dynamics, location of population, settlement, South-east Ukraine.

Рецензент: **Довжук І.В.**, док. істор. наук, професор.

Стаття подана
14.03.2012